

PATRISTICA PATRISTICS

Două omilii la Înălțarea Domnului atribuite lui Proclu al Constantinopolului: *De Ascensione Domini* (CPG 5820) și *In Assumptionem Iesu Christi* (CPG 5836)

Pr. Dr. Radu GÂRBACEA*

I

Maurice Geerard a inventariat în *Clavis Patrum Graecorum*¹ între omiliile atribuite arhiepiscopului Proclu al Constantinopolului² două omilii la Înălțarea Domnului. Aceste două omilii sunt numerotate ca omiliile XXI și XXXVII din corpusul omiletic proclian.

Cea dintâi, *De Ascensione Domnini* (CPG 5820), a fost publicată pentru prima dată în 1840 de cardinalul Angelo Mai³ după manuscrisul *Vat. gr. 1990*, datând din sec. X, păstrat la Vatican, care atribuie omilia lui Proclu, arhiepiscopul Constantinopolului. Omilia a fost ulterior retipărită într-un apendice la scrierile lui Proclu în volumul 65 al *Patrologiae Graecae* a lui Jean-Paul Migne, col. 833-837⁴.

* Pr. Dr. Radu Gârbacea, membru asociat al Centrului de Cercetare Teologică al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

¹ M. Geerard, *Clavis Patrum Graecorum. A Cyrillo Alexandrino ad Iohannem Damascenum*, vol. III, Brepols – Turnhout, 1979, p. 139, 143; M. Geerard, J. Noret, *Clavis Patrum Graecorum Supplementum*, Turnhout, Brepols Publishings, 2003, p. 370.

² Deși este numit în calendarul ortodox cu titlul de patriarh, totuși, potrivit lui J.N.D. Kelly, titlul de arhiepiscop „nu este atestat pentru scanul de Constantinopol până la Sinodul de la Chalcedon (451)”. J.N.D. Kelly, *Goldenmouth: The Story of John Chrysostom. Ascetic, Preacher, Bishop*, London, Duckworth, 1995, p. 128. Detaliul acesta a fost semnalat de Richard W. Bishop, „The Authorship, Thematics, and Reception of an Ascension Sermon Attributed to Proclus of Constantinople (CPG 5820)”, în *Preaching after Easter: Mid-Pentecost, ascension, and Pentecost in Late Antiquity*, Richard W. Bishop, Johan Leemans, Hajnalka Tamas (eds), (Supplements to Vigiliae Christianae 136), Brill, London – Boston, 2016, p. 185-216, aici p. 185 nota 1.

³ Angelo Mai, *Spicilegium Romanum IV: Patrum ecclesiasticorum*, Rome, 1840, p. 77-83.

⁴ Un fragment substanțial din omilie se păstrează într-un grup de cinci fragmente omiletice, atribuite de patriarhul Fotie „fericitului Nil” în faimoasa sa „Bibliotecă”. Fragmentul are în CPG

În recentul său studiu dedicat acestei omilii, Richard W. Bishop semnalează existența a două mărturii manuscrise: *Vat. gr. 1990* (sec. X), folosit de A. Mai pentru ediția sa, și *Panhagiou Taphou 006* (sec. IX-X), ambele atribuind omilia lui Proclu. Tot el deslușește nedumerirea legată de faptul că baza de date *Pina-kes: Textes et manuscrits grecs* coordonată de *Institut de recherche et d'histoire des textes* inventariază 5 manuscrise pentru CPG 5820. Unul dintre manuscrise, *Theologikê Scholê 031* (datat 1561), din biblioteca patriarhală din Istanbul, are ca *incipit*: "Ἐτι μοι κατὰ ψυχὴν ἀριθμοῦντι, cuvinte cu care începe de fapt omilia la Înălțare CPG 5836, pe care o voi prezenta mai jos. Celelalte două manuscrise, păstrate în biblioteca Universității din Messina, *S. Salv. 003* și *S. Salv. 026*, nu păstrează omilia CPG 5820, ci CPG 4531 (*In Ascensionem sermo 1*, PG 52, 791-794), pe care Benedikt Marx o atribuie lui Proclu exclusiv pe argumente de critică internă⁵. După cum subliniază Richard W. Bishop, faptul este de interes, întrucât aceste două manuscrise sunt singurele care atribuie CPG 4531 lui Proclu⁶. Având în vedere că lipsește încă un studiu care să demonstreze autenticitatea procliană a omiliei la Înălțare CPG 4531, nu voi include traducerea ei în cele ce urmează.

În ce privește dovezile interne care să confirme atribuirea manuscrisă limitată, putem spune că există puține paralele cu alte scrieri a căror autenticitate procliană nu este contestată. Așa cum se va putea observa din traduceri de mai jos, cu excepția elementelor comune întâlnite în tradiția predicatorială a Antichității târzii pentru ziua Înălțării Domnului, sunt foarte puține asemănări între această omilie și *In Assumptionem Iesu Christi* (CPG 5836), a cărei autenticitate procliană este revendicată de tradiția manuscrisă siriacă și de paralelele textuale cu alte omilii procliene⁷.

Cea de-a doua omilie, *In Assumptionem Iesu Christi* (CPG 5836), a fost editată de primul mare editor al operei hrisostomiene, englezul Henry Savile⁸. Acesta

indicativul 6078.3. A se vedea René Henry, *Photius: Bibliothèque, VIII: Codices 257-280*, Paris, p. 127-128, și M. Geerard, *Clavis Patrum Graecorum. A Cyrillo Alexandrino ad Iohannem Damascenum*, vol. III, p. 181.

⁵ B. Marx, *Procliana: Untersuchungen über den homiletischen Nachlass de patriarchen Proklos von Konstantinopel*, Aschendorff, Munster, 1940, p. 45.

⁶ A se vedea pentru aceasta o foarte folositoare prezentare a lui Richard W. Bishop, „The Authorship, Thematics, and Reception of an Ascension Sermon Attributed to Proclus of Constantinople (CPG 5820)”, p. 186-187. Fragmentul în limba georgiană menționat în *Clavis Patrum Graecorum* pare să fie de fapt, potrivit lui B. Outtier, un fragment din omilia la Înălțarea Domnului a Sfântului Ioan Hrisostom (CPG 4342). Cf. Richard W. Bishop, „The Authorship, Thematics, and Reception of an Ascension Sermon Attributed to Proclus of Constantinople (CPG 5820)”, p. 188 nota 8.

⁷ A se vedea și Richard W. Bishop, „The Authorship, Thematics, and Reception of an Ascension Sermon Attributed to Proclus of Constantinople (CPG 5820)”, p. 190-192.

⁸ H. Savile, *Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου τῶν εὐρισκομένων...*, τ. VII, Eton, 1612, p. 466-469.

Două omilii la Înălțarea Domnului atribuite lui Proclu al Constantinopolului

nu s-a înșelat în privința autenticității hrisostomice îndoielnice și nu a ezitat să o așeze, ca Λογος οδ', în seria de scrieri atribuite lui Ioan Hrisostom, dar socotite a fi νοθεύόμενα (de autenticitate îndoielnică). Potrivit lui Joseph-Marie Sauget, ediția lui H. Savile avea la bază o copie după manuscrisul *Auct. E. 3.15* (fol. 172^r-174^r), păstrat astăzi la Oxford în Bodleian Library⁹. Textul reprodus de J.-P. Migne în volumul 62 al *Patrologiilor* sale se bazează pe ediția lui Bernard de Montfaucon, inserată la finalul volumului XI al operei hrisostomiene, între scrierile *spuria*¹⁰. Tradiția manuscrisă greacă atribuie unanim omilia lui Ioan Hrisostom¹¹. Autenticitatea procliană a omiliei a fost recunoscută în 1936 de Charles Martin, însă remarcabilul patrolog de la Leuven nu a tranșat problema, mulțumindu-se să noteze că „la question d'authenticité de cette pièce devrait encore être discutée. Sa longueur coïncide, en tout cas, avec celle des homélies de Proclus”¹². B. Marx, neștiind că tradiția manuscrisă siriacă atribuie omilia lui Proclu al Constantinopolului, a restituit totuși acest text lui Proclu bazându-se exclusiv pe argumente de critică internă¹³. Demonstrația autenticității procliene avea să fie oferită de Joseph-Marie Sauget într-un studiu remarcabil, care însoțește ediția versiunii siriace a omiliei. J.-M. Sauget își începe demonstrația de la faptul că trei manuscrise siriace, datate între sec. VIII și XII, păstrează o omilie la Înălțarea Domnului atribuită unanim lui Proclu al Constantinopolului. Versiunea siriacă, arată J.-M. Sauget, se prezintă ca „une traduction littérale allant jusqu'à la servilité”. Cu rare excepții, traducătorul urmează cu rigurozitate ordinea frazeologică grecească și „reproduit mot à mot son modèle, poussant la conscience jusqu'au scrupule, ne s'autorisant même pas à omettre les particules d'articulation comme μὲν, δὲ, γὰρ et καὶ”¹⁴. Alături de elementele de critică internă invocate de B. Marx, J.-M. Sauget aduce alte argumente legate de figurile de stil folosite în omilie, de imaginile și vocabularul ei, de modul în care Proclu introduce citatele biblice, în general foarte scurte, și de gândirea teologică a autorului ei (în special în ce privește hristologia și mariologia). Deosebirea cea mai notabilă între textul grecesc și cel siriac, care susține autenticitatea

⁹ Joseph-Marie Sauget, „Une homélie de Proclus de Constantinople sur l'Ascension de Notre-Seigneur en version syriaque”, în *Le Muséon* 82 (1969), p. 5-33.

¹⁰ B. de Montfaucon, *S. P. N. Ioannis Chrysostomi archiepiscopi Constantinopolitani opera omnia quae exstant*, t. XI, Paris, 1733, p. 800-802.

¹¹ Tradiția manuscrisă a acestei omilii se poate consulta în baza de date *Pinakes: Textes et mmanuscripts grecs*. www.pinakes.irht.cnrd.fr.

¹² Ch. Martin, „Proclus de Constantinople, Nestorius et le «bienheureux Nil» εις την Ανάληψιν”, în *Revue d'Histoire Ecclésiastique* 32 (1936), p. 929-932, aici p. 931 nota 6.

¹³ B. Marx, *Procliana: Untersuchungen über den homiletischen Nachlass de patriarchen Proklos von Konstantinipel*, p. 69-70. În ordinea numerotării din *Procliana*, omilia are nr. 73.

¹⁴ Joseph-Marie Sauget, „Une homélie de Proclus de Constantinople sur l'Ascension de Notre-Seigneur en version syriaque”, în *Le Muséon* 82 (1969), p. 5-6, 9.

procliană, este reprezentată de forma total diferită a frazei care introduce doxologia finală și a doxologiei însăși. În textul grec formula de încheiere este foarte lungă, în timp ce versiunea siriacă, conține o doxologie scurtă, care se găsește în această formă și în alte patru omilii din corpusul proclian, este vorba de omiliile I, V, VIII și IX: „ὅ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.”¹⁵.

Traduse mai jos pentru prima dată în limba română, aceste două omilii la Înălțarea Domnului atribuite arhiepiscopului Proclu al Constantinopolului se adaugă omiliilor la Înălțarea Domnului aparținând sfinților Ioan Hrisostom, Grigorie de Nyssa și Epifanie al Salaminei, deja traduse în limba română, cu dorința de a stârni interesul pentru receptarea și valorificarea moștenirii omiletice a Sfinților Părinți.

II

*Proclu, arhiepiscopul Constantinopolului [Omilie] la Înălțarea Domnului nostru*¹⁶

1. „Binecuvântat este Dumnezeu!” [*Lc* 1, 68; *Ef* 1, 3; *2 Co* 1, 3] Firea făpturii se împarte/este repartizată [διανέμεται] în cer și pe pământ, dar harul care unește astăzi despărțirea [διαίρεσιν] acestora, nu mă lasă să văd despărțirea [lor]. Căci, cine ar putea spune că cerul este despărțit de cele de pe pământ, când Chipul [εἰκόνας] meu împărățește jos și Chipul meu împărățește sus? Jos însă, noi suntem încă sub tirania stricăciunii și dăm bucurie diavolului fiind devorați de morminte. Dar dacă [diavolul] ar privi la ceruri, ar lăsa bucuria, văzând sus rădăcina învietoare [ἀναστάσιμον ρίζαν] a morților de jos; vede pe Cel ce a fost predat de el Crucii în ceruri îmbrăcat cu trupul nostru și ar fi cuprins de tremur, neînțelegând puterea. O, câștig născut din pagubă! Am câștigat cerul, deși am fost păgubiți de rai. Deși am fost doborâți, am ajuns să stăm mai sus¹⁷ [...] prin cădere; deși am fost izgoniți din rai, am fost ridicați la ceruri; deși am fost loviți, am aflat vindecarea fără medic; deși am fost omorâți de pomul vieții, ne-am făcut sănătoși prin lemnul uciderii lui Hristos; deși ne-am scufundat în port, am revenit la viață în valurile mării.

2. Unde este vicleșugul tău, piratule? Crucea pe care ai înfipt-o pentru cărmaci s-a făcut ajutor firii naufragiate și a escortat-o la limanurile cerului, desființând tânguirea de pe pământ, pe care o avea înainte de înălțare și care îi pricinuia plângere cu amar din pricina necazurilor. Căci după cum cerurile povestesc sla-

¹⁵ *Ibidem*, p. 14-16.

¹⁶ CPG 5820. Traducere realizată după textul grec publicat de J.-P. Migne în *PG* 65, 833-837, care reproduce *editio princeps* a cardinalului Angelo Mai din 1840.

¹⁷ Am urmat lectura propusă de Barkhuizen, [ύψηλ]ότεροι. Cf. Jan Harm Barkhuizen, *Proclus Bishop of Constantinople: Homilies on the Life of Christ*, Early Christian Studies 1, Brisbane, 2001, p. 194, nota 27.

¹⁸ Lacună în text.

Două omilii la Înălțarea Domnului atribuite lui Proclu al Constantinopolului

va dumnezeiească, grăind prin alcătuirea lor priceperea [Ziditorului], în același fel și pământul jelea prin suferință, ca prin niște glasuri; căci nu a încetat să fie înveșmântat în nenorociri. A îngropat pe cel mușcat de șarpe și pe când îl jelea pe acesta, s-a întâmpat plânsul de doliu pentru Abel; cum l-a jelit pe Abel, a văzut altăucidere a copiilor lui de Lameh [cf. *Fc* 4, 23]; pe când îi jelea cu amar pe aceștia, un naufragiu comun s-a petrecut cu toți; nestingându-se încă această [durere] a fost lipsit de copiii sodomeilor; în continuare s-a învechit în alte rele. Un început de ușurare L-a avut pe Dumnezeu, Care S-a născut din Fecioara, și când El s-a arătat potrivit Economiei, pământul a fost eliberat de golicuine; a primit o licărire de veselie; S-a arătat un Izbăvitor/Mântuitor slăvit, toți îngerii au cântat imne, stând în jurul ieslei Lui; i-a poruncit iadului cu privire la învierea morților, sau mai degrabă cu privire la înapoierea [morților] și l-a văzut supunându-se. Prin harul Duhului care a coborât din cer în chip de porumbel a atras mărturia Tatălui și se putea vedea o străină minune, Stăpânul botezat cu trupul de rob în Iordan. Însă lauda s-a întors spre plâns [de doliu]; căci a văzut pe Binefăcătorul răstignit, a văzut bucuria omorâtă, a văzut șezând jos în mormânt [pe Cel ce era] prilejul bucuriei; soarele a pățimit împreună cu relele pământești; cerul a suferit împreună și dezbrăcând haina strălucirii s-a îmbrăcat cu întunericul, ca într-o pânză de sac.

3. Așadar, pământul fiind stăpânit de astfel de nenorociri și rămânând văduvit/lipsit de orice nădejde bună și purtat, astfel, pe căi greșite de durerile mai presus de fire, vede deodată o privesc a unei bucurii de negrăit și de nedesființat, pe al doilea Adam, Care făcea să strălucească din iad lumina nemăsurată a slavei; Îl vede trimițând în toate părțile tăblițele nemuririi, binevestind ucenicilor, închinat ca un Stăpân, luat pe munte din munte pe un nor, umblând prin văzduh în chip slăvit, escortat de cetele îngerești. Căci unii [îngeri] s-au grăbit spre portarii cerești, vestind înainte intrarea Împăratului a toate, Hristos; alții alergau cu frică de ambele părți, alții săltau în urmă cântând imne, iar alții Îl slăveau cu alte cântări. Străbătea prin văzduh ca printr-o adunare Făcătorul cerurilor, străbătea cerul ca pe un văzduh, sus era închinat potrivit fiecărei cete și trecând dincolo de cetele care se închinau, ca să fie văzut de ucenici cu ochii lor înșiși urcându-Se la cer, nu ca la cer, ci în cer. Căci ochii ucenicilor erau înălțați de la pământ la cer în timp ce trupul [Său] era înălțat puțin câte puțin, și astfel puterile celor fără de trupuri spuneau cu gura mare din cer spre cer, pe când firea trupului se înălța dincolo de ele, până ce a fost primit în sânurile Tatălui, Cel nedespărțit vreodată de Tatăl.

4. Așadar, cântă iarăși o cântare de laudă în locul tânguirii, pământule! Fi-rea pentru care ai suferit a fost trimisă la cer; rudenia alor tăi a fost strămutată în ceruri. Privește în văzduh astăzi pe Cel ce este al doilea de la Adam¹⁹. Ațintește-ți

¹⁹ Traducerea lui J.-P. Migne este următoarea: „specta aerem Adami hodie pedibus suppositum”, privește spre văzduh.

Pr. Dr. Radu Gârbacea

ochii la Cel ce salută cele ale tale; dacă vederea ta nu poate să contemple intrarea, ascultă-i pe îngeri, care fac cunoscută suirea. „Acest Iisus, spune [Scriptura], Care a fost înălțat de la voi la cer” [FA 1, 11]. Și care este câștigul înălțării lui Iisus pentru oameni, dacă ei n-au putut să se bucure de vederea Lui? Da, spune: „căci așa va veni, în același fel cum L-ați văzut mergând în cer” [FA 1, 11]. Sigure sunt bunele-nădejdi ale oamenilor, câștigând în cer un împărat înrudit [cu ei] și Care se va arăta lor iarăși în chip slăvit.

5. Să ne lăudăm cu bunele-nădejdi ale nădejdi cerești, crezând în Hristos; să avem curaj prin chezășia păcii; să lucrăm cele plăcute lui Dumnezeu, arătând mulțumirea celor mântuiți! Să avem îndreptarea celor ce au avut parte de iubire de oameni! Să ne depărtăm de poftele trupești, ca niște cetățeni ai celor netrupești; să săvârșim sfințenie ca un templu al lui Dumnezeu și un mădular al umanității sfinte; să trăim în pace cu Dumnezeu, Care ne dăruiește [daruri] împărătești în locul pedepsei și Care dublează/crește îndoit glasul proorocului; căci a strigat mai înainte: „Cerule cerului este al Domnului, iar pământul l-a dat oamenilor” [Ps 113, 24]²⁰, iar acum pământul l-a dat oamenilor și cerul cerului omului. De aceea spune Sfântul Duh prin proorocul: „Toate neamurile plesniți/bateți din palme!” [Ps 46, 1] De ce? „Pentru că Domnul Cel Preaînalt este înfricoșător, Împărat mare peste tot pământul!” [Ps 46, 2] Și iarăși: „Dumnezeu s-a suit întru chiuuit/strigare, Domnul în glas de trâmbiță” [Ps 46, 5]. Puterile cerurilor au strigat: „Sfânt, Sfânt, Sfânt” [Is 6, 3], mărturisind prin trei doxologii/ slăviri o singură domnie; Lui fie slava și puterea împreună cu preasfântul, bunul și de-viață-făcătorul Duh, acum și în veci vecilor. [Amin]

Proclu al Constantinopolului

[Omilie] la sfânta Înălțare a Domnului nostru Iisus Hristos²¹

Pe când încă socoteam în suflet câștigul care revine din Cruce neamului omenesc²² și cântăream cu cântarul minții [ζυγῶ διανοίας] folosul Învierii [τῆς ἀναστάσεως ὀφέλιον], s-a revărsat [asupra mea] bogăția de nesecat a dumnezeieștii Înălțări, și privesc pe Stăpânul meu și Dumnezeu suindu-Se la ceruri, unde era mai înainte, ca, arătându-mă împreună pe tron cu neprihănitul Părinte pe mine lutul, să pecetluiască prin faptă cuvintele lui Pavel, că: „Ne-a sculat împreună cu El și ne-a făcut să ședem împreună cu El în cele cerești” [Ef 2, 6]. Așadar, câți ați lepădat haina și gândirea întâiului Adam și ați fost învredniciți prin har să [vă] îmbrăcați în al doilea Adam [cf. I Co 15, 47], care este Hristos, să compunem o

²⁰ Citat din Ps 113, 24, iar nu 113, 16 cum indică la subsol în ediția Migne și în traducerea lui Barkhuizen. În Psalm se spune că pământul l-a dat „fiilor oamenilor” (τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων)

²¹ CPG 5836. Traducere realizată după textul grec publicat în PG 62, 727-730.

²² Lit.: neamului oamenilor

Două omilii la Înălțarea Domnului atribuite lui Proclu al Constantinopolului

cântare potrivită Biruitorului, pe care și proorocul de demult a strigat-o cu înflăcărare: „Dumnezeule, cine va fi asemenea Ție?” [Ps 39, 5] Căci Tu singur, cum ști, deșertându-Te/golindu-Te pe Tine Însuși în trup/carne [εις σάρκα] ai păzit în mod neschimbat, nemișcat și fără pătimire [ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀπαθῆ] ființa dumnezeirii. De aceea proorocul neîndoindu-se, ci minunându-se; necomparând, ci arătând ceea ce nu suferă comparație a zis: „Dumnezeule, cine va fi asemenea Ție?” [Ps 39, 5] Căci toate au fost aduse la existență de Tine și prin Tine; iar cele făcute/aduse la existență este clar că se arată întotdeauna inferioare Făcătorului lor, după cum constructorul casei are o cinste mai mare decât ea. Cine va fi asemenea Ție? Soarele din pricina luminii [lui]? Dar îl văd stins în fiecare zi; căci a căpătat [ἔλαχε] o rânduială ca spre seară să fie succedat de noapte. Luna din pricina frumuseții [εὐπρέπειαν] [ei]? Dar în fiecare an moare și se naște într-un anumit fel. Stelele, pentru că strălucesc? Dar când ziua strălucește, ele refuză radierea [ei]. Marea din pricina nemăsuratei întinderi a apei [διὰ τὸ τοῦ πελάγους ἀμέτρητον]? Dar este despărțită în două de un mic lemn și este lovită de o vâslă; căci i s-a poruncit de Tine să slujească nevoilor omenești. Iarăși, pământul din pricina neclințirii [lui]? Dar când Tu vrei, atunci se cutremură de ochii [Țăi]; căci el Ți-a adus țărână, Celui ce l-ai făcut pe om, când Tu ai uscat lutul prin suflarea unui suflet (c. *Fc* 2, 7). Așadar, va fi cerul asemenea Ție? Cum? Când Tu ai poruncit, el Ți-a dat un nor care Te-a dus înapoi la cele înalte [cf. *FA* 1, 9], ca odinioară magilor steaua în Betleem, care i-a învățat cele ale dumnezeieștii Tale nașteri [γενέθλια] [cf. *Mt* 2, 9]. Va fi vreun înger sau vreun arhangel asemenea Ție? Cum, sau în ce fel? Căci sunt duhuri slujitoare [cf. *Evr* 1, 14], care slujesc cu frică poruncilor Tale. Dar amintindu-mi de îngeri, mă grăbesc cu cuvântul spre acel înger care stătea pe piatra mormântului de viață purtător. Căci știu că nu se va supăra de vreme ce este un slujitor al Celui care l-a convins pe Toma să-l atingă în chip binecinstitor [εὐσεβῶς] și să caute statornic, și să cinstească marea taină în chip convenit lui Dumnezeu [cf. *In* 20, 27-28]. Spune-mi, așadar, o îngere! Căci dumnezeieștile Evanghelii scriu undeva despre tine ca despre unul singur, iar altundeva ca despre unul care are un împreună-slujitor cu el [cf. *Lc* 24, 4; *In* 20, 12; *Mt* 28, 2]. Dar un har, o slujire este de ajuns pentru aceasta. Spune-mi, de ce stai la groapă [τῷ τάφῳ], lăsând cerurile, sus petrecând împreună cu puterile, iar jos te arăți conversând cu femeile? [cf. *Mt* 28, 5] Stai la mormânt, lăsând heruvimii? Ai încetat cu slujirea înfricoșătoare sus și o încredințezi cu bucurie pe Maria jos? [De ce] printr-un cutremur i-ai făcut [ca] morți pe soldații care străjuiau [cf. *Mt* 28, 2.4] și prin puterea de convingere [πειθοῖ] le-ai învățat pe femei să lucreze apostolicește? A venit Petru, dar te-ai ascuns ca unul fără de trup; a ajuns Ioan, dar și el a ignorat venirea ta. Amândoi au văzut giulgiurile, simboluri ale sculării nu unui mort furat [cf. *In* 20, 3-9], ci ale Dumnezeului înviat; dar numai femeilor te arăți și numai

acelora le ceri să nu se teamă [cf. *Mt* 28, 5], și mai mult, că era comun tuturor câștigul învierii. Numai femei sau și bărbați a înviat din morți Stăpânul? Sau Cuvântul Întrupat a venit să mântuiască numai pe Eva și pe Adam nu? Așadar, de ce pui picioarele înaintea capului, și răstorni rânduiala, delegându-le/investindu-le [χειροτονῶν] pe femei ca apostoli? S-a lepădat de Tine Petru? [Da], dar lepădarea lui Petru este de folos, căci vărsând lacrimi cu amar a învățat cum se săvârșește iertarea [ἄφεσις] [păcatelor]. Toți apostolii L-au părăsit, dar a încredințat-o pe mama Sa după trup lui Ioan, Teologul și feciorelnicul. Nu ți-a încredințat simplu ca să treci peste ceea ce se vede acum, ci ca să învețe biserica dintre neamuri să se îngrijească de poruncă cu un dor mai statornic. Da, spune, o iau înaintea lui Pavel și răpind mai înainte glasul aceuia: „Căci nu este părtinire la Dumnezeu” [*Rm* 2, 11; *Ef* 6, 9; *Col* 3, 25]. Nu este iudeu, nici elin, nu este rob sau liber, nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, căci voi toți sunteți una în Hristos Iisus. [*Gal* 3, 28]. De aceea, o credinciosule, primește în câteva cuvinte răspunsul celor pe care le cauți și pe care ți-ai dorit să le afli. Cinstesc femeia din pricina Celui [născut] dintr-o femeie și-mi însușesc slăbiciunea firii din pricina Celui care mai înainte a ieșit din ea, după cum Însuși Cel născut a rânduit. Căci eu sunt un rob și urmez legile Domnului. Făcătorul a ales o femeie, după cum a voit. Către aceasta grăiesc și eu. Nu a dobândit un tată pe pământ, căci are Unul în cer. Așadar, după cum este fără tată [ἀπάτωρ] pe pământ, așa este fără mamă [ἀμήτωρ] în cer. A luat o mamă dintre oameni, căci era nevoie pentru noi să vină Ziditorul neamului dintr-o femeie. Așadar, Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi văpaie/flacăra de foc [*Evr* 1, 14], la începutul taine nu a trimis pe Gabriel la Iosif, ci la Maria și făcându-Se avocat al firii, ca Stăpân, și strunind gurile blasfemiatorilor, ca un înainte cunoscător. Căci vrea cu adevărat să întoarcă prin ea [Maria] pe cel înșelat prin femeie. Eva a născut moartea, iar ea, [femeia], iarăși a născut nouă viața prin Maria. Aceea a vorbit odinioară cu diavolul prin șarpe [cf. *Fc* 3, 2], iar acum îngerii grăiesc către aceasta [Maria]. Căci cu lemnul Hristos a purtat război împotriva lemnului și v-a dat o gustare [de viață] în locul gustării [din pomul oprit], ca privind pe Cel umilit de bunăvoie pentru voi și Care v-a făcut pe voi după chipul [Său], să mărturisiți coborârea/condescendența Sa și să slăviți pe Cel ce a voit așa, zicând pentru aceasta și pentru toate [celelalte]: „Dumnezeule, cine va fi asemenea Ție?” [*Ps* 39, 5] Tu arăți favoare, și nu îți pare rău; Te mâinii și îți pare rău; le lași [λύεις] pe cele ale Tale, ca să le așezi pe cele ale noastre. Tu ai zis lui Adam: „În sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta!” [*Fc* 3, 19] Și iarăși desființând hotărârea/verdictul, făcându-Te pâine a vieții, Te mâncăm pe Tine fără sudoare. Mai înainte i-ai zis lui [Adam]: „Pământ ești și în pământ te vei duce” [*Fc* 3, 20]. Dar acum luând pe umeri pe cel ce este din pământ și întors în pământ, l-ai întronizat în cer, făcând cunoscut ucenicilor prin Maria ceea ce avea să se întâmple: „Mă sui la Ta-

Două omilii la Înălțarea Domnului atribuite lui Proclu al Constantinopolului

tăl Meu și la Tatăl vostru, la Dumnezeu Meu și la Dumnezeu vostru” [In 20, 17]. Ai zis Evei: „În dureri vei naște fii” [Fc 3, 17], dar născându-Te dintr-o femeie ai desființat blestemul vremelnic la momentul potrivit [εὐκαίρως]. Ai zis șarpelui: „acesta îți va urmări/vâna capul, iar tu îi vei urmări/vâna călcâiul” [Fc 3, 15], dar ai spălat picioarele noastre în Botez și nu se mai apropie [de noi], temându-se de mâna Stăpânului care strălucește peste picioarele slugilor.

O, cum Cel ce este de față sus și jos și pretutindeni prin Economia harului nu îngăduie diavolului un loc de fugă! Acest Dumnezeu al nostru a făcut toate câte a voit în cer și pe pământ. Dar care este noutatea sărbătorii de față [παρούσης εορτής]? Este greu limbii și gândirii să exprime aceasta. Căci pe când îi învăța pe ucenici și îi antrena pentru luptă, deodată un nor, ca un servitor, stând sub neprihănitele picioare ale lui Hristos [cf. FA 1, 9], care imita marea, care L-a purtat pe El mai înainte fără să-i ude picioarele [cf. Mt 14, 25], L-a înălțat pe Stăpânul fără tremur, liniștit și I-a dat înapoi în chip văzut tronul măririi Celui care odinioară a coborât „ca ploaia pe lână” [Ps 71, 6]. Căci Îngerii, Stăpâniile, Puterile, Domniile nu au cunoscut coborârea, dar preamărind Înălțarea cu trupul au strigat: „Domnul Puterilor, Acesta este Împăratul slavei!” [Ps 22, 10]. El este, potrivit lui Pavel, al doilea Adam [I Co 15, 47]. Căci acela este născut fără mamă [ἀμήτωρ], iar Acest se arată potrivit întrupării fără tată [cf. Evr 7, 3]. El este olarul neamului, de aceea Cel ce S-a făcut trup, luând frământătura noastră, a înnoit-o în El Însuși după cum a voit. El este Cel ce prin Maria a eliberat-o pe Eva de durerile nașterii; căci fecioria a slujit dumnezeirii și un pântec a slujit nașterii Cuvântului făcut trup [cf. In 1, 14]. Căci sfânt era Duhul, care a moșit-o pe cea necununată/nemăritată [ἀπειρόγαμω], care a născut contrar firii. El este cel ce a pățimit pentru că S-a născut și a înviat pentru că a fost îngropat și S-a suit la cer, dar nu pentru că a coborât de acolo, lăsând necredincioșilor iudei cele de îngropare o muștrare veșnică. El este Cel jelit de femei ca un mort și Care S-a arătat femeilor ca Dumnezeu; El este Cel ce S-a făcut de bunăvoie ceea ce suntem noi și ne-a făcut pe noi ceea ce este El; El este Dumnezeu; iarăși: „așa va veni cum L-ați văzut mergând la cer” [FA 1, 11]. Căci El nu a părăsit vreodată tronul, deși fără să observe heruvimii, a coborât din pricina mea, ca făcându-se pentru mine părtaș celor ale mele, să dăruiască cu ușurință firii cele mai presus de fire. El este mortul nemuritor, Dumnezeu nemărginit, Fiul co-etern/împreună veșnic și împreună pe tron cu Tatăl, despre Care cu zel proorocul a strigat: „Zis-a Domnul, Domnului Meu, șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale” [Ps 109, 1]. Așadar, vă rog, să ne pregătim pe noi înșine, ca bucurându-ne de împreună lucrarea Duhului, să străbatem fără durere viața de acum și să ajungem la bunătățile viitoare cu harul și cu iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care Tatălui și Sfântului Duh fie slava, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pr. Dr. Radu Gârbacea

Abstract:

According to Maurice Geerard's catalogue in *Clavis Patrum Graecorum*, from archbishop Proclus of Constantinople, were preserved two sermons on Ascension. These two sermons do not seem to be known in the Romanian theological space. This paper presents the textual history of homilies, the question of their authenticity and their first translation into Romanian.

Keywords:

sermons, homilies, on Ascension, Proclus of Constantinople